

ПЕРЕДУМОВИ ЗДІЙСНЕННЯ БЮДЖЕТНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ВИДАТКАМИ НА ОСВІТУ В УКРАЇНІ

В умовах обмеженості бюджетних ресурсів повноцінне виконання пріоритетів державної політики в соціальній сфері є вкрай проблематичним. Більше того, вирішення окресленої проблеми ускладнене поширеною практикою нецільового та неефективного використання бюджетних коштів. За таких обставин зростає значення бюджетного контролю за соціальними видатками, є потреба у використанні його потенціалу. Вважаємо, що через виконання пріоритетів у соціальній сфері буде забезпечено поєднання інтересів держави і суспільства, досягнення Україною провідних позицій серед європейських країн.

У конституційних положеннях визначено, що Україна є соціальною державою, більше того, країна забезпечує соціальну спрямованість економіки [1, 4]. У наукових працях дослідників теорії та практики державного управління поняття “соціальна держава” вживається доволі часто. На думку О. С. Таршиної, держава не може бути соціальною тільки за фактом проведення соціальної політики. Для присвоєння країні статусу соціальної потрібно здійснити оцінку результатів діяльності держави в соціальній сфері [2, 65]. Досліджуючи роль і місце держави в умовах трансформації економічної системи в Україні, В. М. Бедратий підтверджує важливу роль країни в реалізації соціальної політики [3, 66]. Натомість, Д. О. Плеханов вважає, що соціальна функція держави проявляється через забезпечення розвитку системи державної освіти й охорони здоров'я; прийняття законодавчих актів, спрямованих на забезпечення соціального захисту певних категорій населення; реалізацію державної політики зайнятості [4, 91].

Як одна з галузей соціальної сфери, освіта виконує роль фактора розвитку суспільства, значення якого стрімко зростає. Так, І. С. Каленюк аргументує, що “в сучасному глобалізованому та інформатизованому світі конкурентні переваги країни ... забезпечуються не стільки потужністю базових галузей економіки, скільки численними факторами, пов'язаними з якістю та активністю людських ресурсів” [5, 6]. Тобто, в умовах проходження процесів глобалізації зростає роль освіти, ускладнюються її зміст і форми організації, що, в свою чергу, спонукає до підвищення зацікавленості в забезпеченні розвитку сфери освіти.

Однією з актуальних проблем, про вирішення яких дбають у своїх наукових працях вітчизняні вчені, є проблема фінансування системи освіти в Україні. Так, дослідники цієї проблеми наголошують на тому, що фінансування освіти державою залишається основним і пріоритетним джерелом; державний бюджет є основним джерелом фінансування системи

вищої освіти; кошти державного та місцевих бюджетів залишаються домінуючим джерелом фінансування освіти в Україні. Отже, як джерело фінансових ресурсів, кошти відповідних бюджетів мають велику вагу в забезпеченні функціонування та розвитку вітчизняної системи освіти.

У Законі України “Про освіту” від 23 травня 1991 р. № 1060-ХІІ кошти відповідних бюджетів мають значення основного джерела фінансування державних навчальних закладів, а також установ, організацій та підприємств системи освіти [6]. Про зростання ролі такого джерела фінансування системи освіти засвідчує щорічне збільшення коштів державного і місцевих бюджетів впродовж 2002–2010 рр. За проведеними розрахунками, найбільший темп росту видатків державного бюджету на освіту (142,3%) спостерігався в 2007–2008 рр., а видатків місцевих бюджетів на освіту (151,5%) – в 2004–2005 рр. [7, 58].

Однією з багатьох важливих проблем, які перешкоджають функціонуванню і розвитку вітчизняної системи освіти, є проблема неефективності її державного фінансування. Здебільшого бюджетні кошти спрямовуються не на підвищення якості освіти, а на виплату заробітної плати та сплату комунальних платежів. У Програмі економічних реформ “Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава” на 2010–2014 рр. для підвищення ефективності фінансування освіти передбачено здійснити такі заходи: розробку та перехід до єдиного стандарту вартості навчання одного учня (студента); перехід від принципу утримання навчальних закладів до принципу формування їхніх бюджетів, виходячи з кількості учнів (студентів) і стандарту вартості навчання одного учня (студента) [8, 30, 32].

Практика бюджетного контролю за видатками на освіту свідчить про те, що в складі бюджетних правопорушень досить поширеним є неефективне використання бюджетних коштів. Як обґрунтовує Ю. Д. Радіонов, факти неефективного використання бюджетних коштів несуть не меншу загрозу для бюджетної дисципліни в державі, аніж випадки їх нецільового використання. Більше того, порівняно з нецільовим використанням бюджетних коштів їх неефективне використання призводить до значно більших збитків. Цілком погоджуємося з тим, що однією з основних причин неефективного використання бюджетних коштів є суб’єктивні, некомпетентні, необґрунтовані та безвідповідальні рішення розпорядників і одержувачів бюджетних коштів в особі їхніх керівників [9, 52].

У якості висновку відзначимо, що на сьогодні наявні вагомі причини, які обґрунтовують об’єктивну потребу в здійсненні бюджетного контролю за видатками на освіту. До їхнього складу доцільно зарахувати такі основні: по-перше, Україна підтверджує свій статус соціальної держави; по-друге, освіта як галузь соціальної сфери виконує роль фактора розвитку суспільства; по-третє, кошти державного та місцевих бюджетів мають

значення основного джерела фінансування системи освіти; по-четверте, попри щорічне збільшення коштів відповідних бюджетів на освіту постійно існує проблема їхньої нестачі для повного досягнення пріоритетів державної політики в цій сфері; по-п'яте, в складі бюджетних правопорушень факти неефективного використання бюджетних коштів у сфері освіти мають масштабний характер. З огляду на зазначене вище, здійснення бюджетного контролю повинно забезпечувати законне, ефективне, економне, результативне використання бюджетних коштів на освіту.

Список використаних джерел:

- 1) Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К.: Феміна, 1996. – 64 с.
- 2) Таршина О. С. Формування державної соціально-економічної політики в Україні / О. С. Таршина // Економіка та держава. – 2006. – № 3. – С. 63–65.
- 3) Бедратий В. М. Роль і місце держави у сучасних умовах трансформації економічної системи в Україні / В. М. Бедратий // Економіка та держава. – 2006. – № 3. – С. 66–68.
- 4) Плеханов Д. О. Соціально-економічні функції держави на сучасному етапі її розвитку / Д. О. Плеханов // Економіка та держава. – 2007. – № 10. – С. 89–91.
- 5) Каленюк І. С. Сучасні тенденції розвитку освіти в глобальному середовищі / І. С. Каленюк // Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2010. – № 1 (5). – С. 4–16.
- 6) Закон України “Про освіту” від 23 травня 1991 р. № 1060-ХІІ [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1060-12&p=1212504140163924>. – Назва з екрану.
- 7) Статистичний щорічник України за 2010 рік / Державна служба статистики України; За ред. О. Г. Осауленка; Відп. за вип. Н. П. Павленко. – К.: ТОВ “Август Тренд”, 2011. – 559 с.
- 8) Програма економічних реформ “Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава” на 2010–2014 роки. – К.: Комітет з економічних реформ при Президентові України, 2010. – 87 с.
- 9) Радіонов Ю. Д. Проблема ефективності використання бюджетних коштів / Ю. Д. Радіонов // Фінанси України. – 2011. – № 5. – С. 47–55.